

1

*Н*ині, 16 квітня 1874 року, в Единбургу сипле сніг. Небачений мороз лютує, аж скрипить, і місто ані руш. Старі оглядаються назад: це, певно, найхолодніший день у світі. Здається, сонце зникло навіки. Вітер обпікає, пластівці легесенькі, як пір'їнки. ДОВКОЛА БІЛО! БІЛІСІНЬКО! Це все, що можна побачити. Будинки нагадують паротяги, у сірому диму з їхніх коминів миготить сталеве небо.

Единбург і його круті вулиці змінилися до непізнання. Фонтани один по одному перетворюються на крижані букети. Древня річка, що зазвичай так поважно несла воду потоком, завмерла тепер якимось цукровим озером, що сягає самого моря. Гуркіт прибою скидається на дзеленчання розбитої шибки. Інй творить дива, змушує мінітися котячі боки. Деревя — чисто тобі тілисті феї у білих нічних сорочках, простягають гілки, позіхають на місяць і споглядають, як обмерзлим, слизьким бруком ковзають карети. Так холодно, що птахи, замерзнувши просто на льоту, падають на землю. Утім, звук їхнього падіння на диво м'який, як на звук смерті.

Це найхолодніший день у світі. І сьогодні саме час прийти на світ мені.

Подія ся відбувається в старому будинку, що міцно сперся на щолопок згаслого вулкана зі схилами з блакитного кварцу; зветься він Артурів Трон¹, і це найвищий пагорб у всьому Единбургу; подекують, буцімто на вершині його лежить тлін нашого доброго короля Артура. Загострений дах будинку напрочуд високий. А димар, схожий на різницький ніж, стримить аж до зірок. На ньому місяць вигострює свої серпи. Навколо ні душі, самі дерева.

І всередині будинку все суціль із дерева, ніби витесаний він з ялинового стовбура. Увійдеш — і здається, ніби потрапив у халупу: сволоки грубі, не корівані, у вузькі прорізи вставлені віконця, підібрані на цвинтарі поїздів, низький стіл зроблено з товстого пенька. Незліченні вовняні подушечки, набиті шарудливим сухим листям, роблять домівку схожою на гніздо. Тут, у цьому будинку, часто таємно приймають пологи.

Бо живе в ньому така собі чудодійка, Докторка Мадлен, акушерка, яку міські жителі вважають ненормальною; як на свій вік, вона ще нівроку. Хай її погляд щоразу весело іскриться, та в усмішці прозирає неясний смуток.

Докторка Мадлен допомагає прийти на світ дітям повій, та й інших жінок — покинутих, надто юних чи надто легковажних, щоб вони могли дати життя немовляті в пристойних умовах. А ще, крім бабування, Докторка Мадлен любить

¹ Середньовічна поема «Гододдін» каже, буцімто він якось пов'язаний з королем Артуром. (Тут і далі примітки перекладача.)

лагодити людей. Вона неабияка рукомесниця до механічних протезів, скляних очей, дерев'яних ніг і таке інше. У її майстерні можна знайти все що завгодно.

Наприкінці XIX століття цього цілком достатньо, щоб запідозрити людину в чаклунстві. Містом ходить чутка, буцімто Мадлен убиває немовлят, щоб, перетворивши їх на зомбі з допомогою ектоплазми¹, використовувати як покірних рабів; а ще вона нібито спить з усіма птахами і народжує від них чудовиськ.

Під час довгих перейм моя молодісінька мати скидає неухважним оком на білі пластівці й птахів, які беззвучно розбиваються об шибку. Здається, це дівчисько, яке грається у вагітність та й годі. Вона сохне з безвихідної журби: знає, що кине мене, і насилу наважується глянути на своє лоно, що ось-ось розкриється. Тієї миті, коли я винурюю на світ божий, вона просто стуляє повіки, навіть не мружачись. Її тіло зливається з білими простирадлами: так і здається, що ліжко ось-ось її поглине і вона розтане в ньому до останку.

Досі вона вже поплакала: беручись на вершину пагорба, щоб потрапити до цього будинку. Замерзлі її сльози скочувалися додолу пацьорками розірваного намиста. Вона йшла вперед, а під ноги їй стелився килим із блискучих кульок. Вона почала ковзати, але вперто плакала і йшла далі. Налягла на ноги, підбори зачепилися один за один, щиколотки підвернулися, і вона з усього маху впала долілиць, на живіт. І тут я брязнув у неї всередині — жалібно, наче розбита карнавка.

¹ В окультизмі та парапсихології — в'язка (як правило, світла) речовина загадкового походження, що її виділяє медіум і за допомогою якої він осягає і впливає на зовнішній світ.

Докторка Мадлен стала першою, кого я побачив у житті. Її пальці обхопили мою голівку, довгасту, як маслина чи дрібноюній м'яч для регбі, а тоді спокійно огорнули мене всього.

Моя мати воліє відвести очі. Принаймні повіки її ніяк не хочуть підійматися. «Розплющ очі! Глянь-но, яка маленька грудочка, це ж ти її створила!»

Мадлен каже: він схожий на біле цибате пташеня. Але мати моя відповідає, що коли вона на мене не дивиться, значить, жодні описи їй стовідсотково ні до чого.

— Не хочу нічого ані знати, ані бачити!

Раптом Докторку щось бентежить.

Вона обмацує мої крихітні груди, й усмішка сходить з її обличчя.

— У нього серце тверде, як криця, гадаю, воно замерзло.

— І моє, уявіть, теж, тож не трудіться додавати мені болю.

— Але його серце й справді замерзло!

Вона шалено трусить мене, і у відповідь чутно таке брязкання, ніби хтось шпортає в торбині з інструментами.

Докторка Мадлен порається із чимось біля свого робочого столу. Моя мати чекає, сидячи на ліжку. Тепер вона тремтить, але цього разу холод тут ні до чого. Вона скидається на порцелянову ляльку, що втекла з цяцькової крамниці.

А сніг на вулиці сипле дедалі густіший і густіший. Сріблястий плющ дереться попід дахи. Прозорі троянди туляться до вікон, освітлюючи своїм мерехтінням міські проспекти.

Нерухомі, як гаргулі¹, кішки завмерли на карнизах, увігнавши кігті у ринви.

Риби в річці застигли, здивовано пороззявлявши роти. Все місто перейшло під руку якогось скловидувника, і той дихає на нього гострим холодом. Та жменя сміливців, які наважуються вийти на вулицю, за лічені секунди прикипають на місці, наче якийсь бог паралізував їх, щоб сфотографувати. Інші видрібочують по льоду, аж мимоволі прискорюючи крок, описують ковзні па смертельно небезпечного балету. Вони майже красиві, кожен на свій лад, ці кривобокі янголи з розмайними у небі шарфами-крилами, ці танцівниці з музичних скриньок, обертання яких уповільнюється в міру того, як тане останнє зітхання механізму.

Усюди, куди не глянь, перехожі — дарма, чи задубіли вони, чи ось-ось задубнуть — наганяються на крижані розарії фонтанів. І тільки дзигарі на башті й далі любенько підтримують живець міста.

«Але ж остерігали мене: не ходи на вершечок Артурового пагорба. Казали мені, що у старої клепки розсохлися», — думає моя мати. Бідолашна дівчина така бліда, наче вже залякнула з холоду. Якщо моє серце лікарці вдасться полагодити, то, боюся, зі своїм їй доведеться помордуватися... Ну, а я тим часом лежу голий, як долоня, на верстаті поряд з робочим столом, тіло моє вміщено в якийсь металевий за-тиск і вже мало-помалу дубіє.

¹ Устя ринв; у середні віки їм надавано химерних форм.

Старий чорний кіт з унадами грума¹ сидить на кухонному столі. Докторка Мадлен змайструвала для нього окуляри. Зелена оправа — до пари котячим очиськам — блиск та й годі! Він споглядає цю сцену з пересиченим видом знавця; бракує хіба газети з біржовими зведеннями й сигари між зубами.

Докторка Мадлен нишпорить на полиці, перебираючи механічні годинники, аж ось витягує кілька різних моделей. Прямокутні — зовні дуже класичні — і симпатичні кругленькі, дерев'яні й металеві, простенькі й химерні, претензійні до кінчиків стрілок. Одним вухом вона вслухається в калатання мого несправного серця, іншим — у цокання годинника. Невдоволено мружить: щось їй не до вподоби. Зараз вона схожа на тих нудних бабусь, які чималих п'ятнадцять хвилин вибирають на ринку якийсь помідор. А тоді очі їй раптом спалахують.

— Оці! — вигукує вона, любовно глядячи кінчиками пальців трибки стареньких ходиків із зозулю.

Годинник невеликий — сантиметрів чотири на вісім — і зібраний цілком з дерева, якщо не брати до уваги механізм, циферблат і стрілки. Оброблений він грубувато, «зате міцний», — міркує вголос Докторка. Зозуля — червоного кольору, із чорними очима — завбільшки з перший маслачок мого мізинця. Постійно роззявлений дзьобик робить її схожою на мертву пташину.

— Буде тобі надійне серце з цього годинника! І нівроку пасуватиме до твоєї пташиної голівки, — каже Мадлен, звертаючись до мене.

¹ Малий льокай, хлопчак, що їде або верхи позад пана, або на козлах ззаду.

Я не надто задоволений цією пташиною історією. Але, з іншого боку, Докторка намагається врятувати мені життя, тим-то краще примовчати.

Докторка Мадлен одягає білий фартух — так, усе ясно, цього разу вона, напевно, зібралася кухарити. Я почуваюся курчам для смаження, якого забули вбити, перш ніж кинути на пательню. Вона риється у салатнику, витягує з нього зварювальні окуляри і прикриває обличчя знизу хусткою. Тепер вона вже не усміхається. Схилившись наді мною, вона дає мені подихати ефіром. Повіки мої опускаються так само легко, як жалюзі літнього вечора десь ген-ген. Мені більше не хочеться кричати. І поки мене поволі змагає сон, я розглядаю Мадлен. Усе в ній кругле — і очі, і вилиці, зморшкуваті, як торішні яблука, і груди. Так і хочеться, щоб вона тебе огорнула. Тому навіть коли я не буду голодний, однак удаватиму, що хочу молока. Аби в'їстися зубами в ці пухкенькі циці.

Мадлен надрізає довгими зазубленими ножицями шкіру в мене на грудях. Ці дрібненькі зубчики мене трохи лоскочуть. Тоді вона вставляє всередину під ребра дерев'яні ходики й починає з'єднувати трибки з моїми серцевими судинами. Робота це дуже тонка, тут важливо нічого не зіпсувати. Для зшивання вона використовує тоненьку, але міцну сталеву нитку, робить кільканадцять мікроскопічних стібків. Іноді серце починає битися, хоча кров наповнює артерії слабенько.

— До чого ж він блідонький! — шепоче вона.

Але настав момент істини. Рівно опівночі Докторка Мадлен завела годинник. І... нічого не сталося. Певно, цей годинниковий механізм заслабкий, щоб змусити моє серце битися. Адже не працює воно вже довгенько — небезпечно довго. Голова мені туманіє, мене нудить, як у кошмарному

сні. Докторка легенько натискає на зубчасті коліщатка, намагаючись їх зрушити. «Цок-цок», — клацає годинник. «Бум-бум», — відповідає серце, і артерії його пульсують, наливаючись кров'ю. Цокання потроху частішає, а з ним і биття серця. Цок-цок. Бум-бум. Цок-цок-цок. Бум-бум-бум. Тепер моє серце б'ється у майже нормальному ритмі. Докторка Мадлен обережно приймає пальці з трибків. Годинник одразу уповільнюється. Вона знову запускає руку в механізм, але варто лікарці забрати її, як серцевий ритм слабшає. Враження таке, ніби вона досліджує якусь бомбу, запитуючи себе, коли та вибухне.

Цок-цок. Бум-бум. Цок-цок. Бум-бум.

Перші ранкові промені грають відблисками на снігу і просочуються всередину будинку крізь віконниці. Докторка Мадлен геть знемоглася. А я міцно заснув... хоча, може, просто загнувся: надто вже довго серце моє не працювало.

Але раптом зозуля в мене у грудях озивається, і то так голосно, що з переляку я кашляю, широко розплющую очі й бачу перед собою Докторку Мадлен із переможно піднесеними руками, наче вона забила пенальті у фіналі чемпіонату світу.

Потім вона починає зашивати мені шкіру на грудях — вправно, ніби знаний кутюр'є; шкіра від розрізу не постраждала, проте зів'яла й пожужмилася, мов у Чарльза Бронсона¹. Першокласна робота! Тепер мій циферблат захищає щільна пов'язка.

¹ Кароліс Бучинськіс, або Чарльз Денніс Бучинський (1921–2003 рр.), більш відомий під псевдонімом Чарльз Бронсон — американський кіноактор, популярний виконавець мужніх ролей у бойовиках.

Відтепер щоранку доведеться заводити моє серце ключиком. Інакше мені загрожує небезпека заснути назавжди.

Моя мати каже, що я схожий на снігову грудочку зі стрілками, що стирчать назовні. На це Мадлен відповідає: ось і добре, якщо схопитися хуртовина, легше буде мене знайти.

Опівдні Докторка випускає молоду жінку з дому, усміхаючись своєю повсякденною доброю усмішкою, яка не гасне навіть у часи найстрашнішого лиха. Мати моя боязко ступає за поріг. Її губи тремтять.

І ось вона йде у далечінь, вдавшись у задуму — така собі бабуся з фігуркою юначки.

Іде геть, розчиняючись у тумані, щоб перетворитися на крихку примару, прозору, як порцеляна. З того дивного дня своєї матері я більше ніколи не бачив.